A tanító 1977

ÚTRAVALÓ

A budapesti Tanítóképzőben a könyvtár védőszárnyai alatt — a leendő tanítókkal közösen — hetenként megjelenő falújságot szerkesztettünk. Célunk az volt, hogy közel ötszáz tanítójelöltünket folyamatosan tájékoztassuk arról is, ami nem szerepelt a tantervben. Egy újságcikk döbbentett meg, s késztetett önvizsgálatra bennünket is: egy nagyműltú főiskola diákjai egy felmérés keretében nem tudták megmondani, hogy kik a székelyek, milyen nyelven beszélnek, s nem tudták, hogy a magyar történelemben fontos szerepet játszó városok ma melyik országban találhatók.

Nemzeti klasszikusainkról, Zrínyiről, Bercsenyiről, Kölcseyről esszéket közöltünk, külön számokat szenteltünk nemzetiségeinknek, a magyar tájak bemutatásával párhuzamosan ismertettük tájaink népművészetét is. A palócokról szóló útibeszámoló mellett helyet kapott a Galgamácsán élő parasztfestő, Dudás Juli munkásságának ismertetése, az őrségi útiélmények mellett az Őrszentpéteren élő nagyethetségű szobrászunkat, Gellért Károlyt is bemutattuk, egy néprajzos moldvai gyűjtőútjának leírása mellett az azóta már elhunyt, szeszegve beszélő, archaikus nyelvű Lakatos Demeter költészetét is ismertettük. A kényesebb témáktól sem riadtunk vissza: a fokozódó alkoholfogyasztásról, az egykéről, az öngyilkosságok számáról s okairól is vitatkoztunk.

Cikkeinkben mindig őszintén, kertelés nélkül írtuk, nem törekedtünk arra, hogy véleményünket valamilyen nagyság véleményéhez igazítsuk, csak arra, hogy az igazsághoz a lehető legközelebb jussunk. Az évfordulók, a megjelenő könyvek, a mozik, a színházak műsora, a kiállítótermek programja kapcsán állandó lehetőségünk nyílt fontos problémákról beszélni.

A leendő tanítók kifejtették, úgy érzik, nemzedékük nem kapta meg azt az erkölcsi útravalót az előző nemzedéktől, amire szükségük lenne ahhoz, hogy — a szó nemes értelmében — közösségi emberek legyenek. Az előttük járó nemzedékekre nem tudnak feltekinteni: lépten-nyomon tapasztalják, hogy szavaik s tetteik nem fedik egymást. A haza, a közösség, a forradalmiság, a hűség agyonkoptatott, az ilyen, s olyan jelöléli mellékjelentések rozsdájával bevont aprópénz lett. Az igazi érték devalválódtak. Az újra és újra felmerülő kérdés: szabad-e megalkudni, szabad-e egy szemernyit is feladni eszméikből, meggyőződéseikből? Az érvelések jogosságának vitatása helyett 42 héten keresztül egy-egy írót, művészt, tudóst, közéleti embert kértünk fel, hogy mondják el, mit tartanak követendő eszménynek? Így született falújságunk egyetlen állandó rovata, az Útravaló, melyet a nagyobb nyilvánosság elé bocsátunk, mindenekelőtt azoknak a pedagógusoknak ajánlva, akik a jó szót a szívükbe zárják: pályájukat hivatásnak, s életüket szolgálatnak tekintik.

BOSNYÁK SÁNDOR

A közösség szolgálata

A „nemzet leendő napszámosainak" csak azt üzenhetem, amit minden más mai magyar fiatalnak is: először is szeressék hazájukat, népüket, városukat vagy a falut, ahonnan jöttek. Szeressék a nyelvet, amelyben élünk és továbbélünk. Tanuljanak meg szépen magyarul, hogy másokat is megtaníthassanak rá. Milyen jó érzés olvasni olyan sorokat, amelyek nyelvünk megannyi gazdagságát megmutatják; milyen jó érzés hallani ízes beszédet, amely magyar tájak emlékét idézi. Tanulják meg történelmünket, hogy a múlt öröméből-bánatából, a büszke nagyságból és a megalázó elesettségből egyaránt tanulságot meríthessünk a mára és holnapra.

Legyenek a szocialista építés elkötelezettjei. Lássák meg, a világon nincs más rendszer, amely a haladást szolgálná, amely a társadalmi igazságot millióknak megadná. Alakítsák ki magukban a szocialista öntudatot, amelyet aztán segítsenek formálni másokban, tanítványaikban. Tekintsenek ki a világba, járjanak nyitott szemmel, hogy a valóság talaján tudjanak mindenkor állni, sohasem jussanak illúziók ingoványára.

Szeressék a munkát és legyenek fáradhatatlanok a közösség szolgálatában. Egyéni életükben tiszta szerelemmel építsenek családot, akarjanak utódokat, s önzés nélkül a gyermekeik javára dolgozzanak.

PÁLFY JÓZSEF

Arányérzék és derű

„Szeretni kell a csillagot s az árnyat és tudni kell, hogy könny és gyöngy rokon." (Juhász Gyula)

Nehéz a költő után megszólalni. Ez a két sor többet és igazabbat mond minden fontoskodó és nagyképű fejtegetésnél, taglalja bár ez a fejtegetés számos oldalon át az emberi magatartás, az erkölcsiség normáit. E szabályok koronként és helyenként változnak. Juhász Gyula két sora azonban a változatlan és egyetemes, a mindig érvényes törvényt fogalmazzák meg csöndesen és kristálytisztán. Emberekhez és dolgokhoz csak így közeledhetünk. Nevezhetjük megértésnek és gyöngédségnek is. Csak éppen arra kell ügyelnünk, hogy ezt a szeretetet ne tévesszük össze a nyúlós érzelgősséggel, az aljasság és becstelenség megértésnek álcázott feloldozásával.

Továbbszövve ezt a gondolatot: Ne tartsuk túlságosan fontosnak magunkat embervoltunkban sem. Az ember nem ura és nem koronája a természetnek, ahogy a legtöbb vallás állítja, csak része. Része, mint a föld, a csillagok, az egysejtűek. Ne mondjuk hát azt sem, mint a technikai gőg és hiúság megszállottjai, hogy meghódítjuk meg leigázzuk a természetet. Visszataszító és szomorúan nevetséges ez a két ige. Megismerni és megérteni törekedjünk. Elég program ez egy teljes életre intellektuálisan és érzelmileg egyaránt. Életkorunk sem ad előjogokat. Előbb vagy utóbb születtünk-e, egyik sem érdem, csak adottság, ne kovácsoljunk tőkét belőle. Ismét költő az, aki erről tömören és érvénnyel szól, ezúttal Pákolitz István, amit a sokat emlegetett generációs ellentétekről mond: az apák gyakran elfelejtik, hogy egykor fiak voltak, és a fiak gyakran elfelejtik, hogy egykor apák lesznek. Ugyanebből az okból ne fetisizáljuk a korszerűt, a „modern" fogalmat se. Ne feledjük, hogy a ma még nagyon „mai" nézetek, stílusok, irányzatok holnapután régibbek és avíttabbak lehetnek, és többnyire lesznek, a többezeréves királysíroknál is. Tudjunk adni óvatoskodás, számítás, sanda latolgatás nélkül: szeretetet, részvétet, munkát, barátságot, szerelmet. Tudjuk az ajándékozás szép gesztusát öntetszelgés és önsajnálat nélkül. Töröljük emberségünk szótárából a kufár kérdést: És mit kapok ezért vissza, viszonzásul? Ellenkező esetben óriási veszteséglistánk lesz, anélkül, hogy részvétet érdemelnénk vélt vagy valóságos veszteségeinkért.

A boldogságról meg mit tartsunk hát? Felnőttként tudnunk kell már, hogy a boldogság felizző pillanatokat, órákat, legfeljebb rövidebb-hosszabb eufóriás időszakokat jelent, amelyek nem állandósulnak, mert természetük szerint nem állandósulhatnak. Van azonban egy maradandóbb értelmi-érzelmi állapot, amelybe a szomorúság is belefér, és amelynek biztosítéka, záloga ismét csak a megértés, az ember, a törvények, önmagunk megértése, és amely mindig megszenvedett, a bölcsesség megnyilatkozási formája, a derű. És ismét a költőhöz értem vissza, mert: „könny és gyöngy rokon".

MAKAY IDA

A hagyomány

Aki nemzedékeket oktat, nevel, annak munkája közvetlenül alakítja a közösséget. A pedagógustól függ, milyen lesz a jövő társadalma. Neki kell legjobban tisztában lenni vele, milyen közösségnek dolgozik, és mit kell tenni érte.

Közösség a falu, a város, a nemzet, és a közösség az egész emberiség is. Vannak, akik szembeállítják az emberiséget a nemzettel: csak emberiségben volna szabad gondolkodnunk, nemzetben nem, mert az elkülönülés, nacionalizmus.

Nép, nemzet az emberiség része. Minden rész az egészet is jelenti: de az egészért csak a részben tudunk tenni valamit. Ha olyan eszmények megvalósításáért küzdünk saját közösségünkben, amelyek az egész emberiségre érvényesek, amelyek minden ember javát mozdítják elő, akkor népünkben, nemzetünkben is az emberiséget szolgáljuk.

De csak ott vállalhatunk feladatokat, ahol élünk, ahol feladatokkal találkozunk. Aki a nemzete, saját népe szolgálatát az emberiségre való hivatkozással hárítja el, az ki akar bújni a közösséggel szemben kötelező feladatok alól, az semmit sem akar tenni másokért, az önző individualista.

A pedagógus a műveltséget terjeszti a közösségben. A műveltség az emberiség közös, nagy teljesítménye: de az emberiség különböző nyelveken keresztül alkotja, fogadja be, fejleszti. Ez már maga is létrehoz különbséget, árnyalatokat, máshol nem található sajátosságokat. Ezekből a sajátosságokból, az egy nyelven beszélők közös élményeiből, közös történelméből alakult a sajátos nemzeti hagyomány, a nemzeti kultúra. Különböző nemzeti kultúrák együtteséből áll a világ kultúrája. Ahogy a körülöttünk élőkön keresztül dolgozhatunk csak az emberiségért, ugyanúgy csak a nemzeti nyelveken és nemzeti kultúrákon keresztül vihetjük előre az emberi műveltséget is.

A nemzeti kultúra művészi alkotásai, saját népművészetünk termékei nem azért kedvesek, mert „elkülönülhetünk" általuk a többi néptől, hanem mert emberi értékek, amelyekkel legkönnyebb találkoznunk, mert közvetlenül a kezünk ügyébe esnek, amelyeket legjobban értünk — nyelvi, történeti okokból, legjobban ismert élmények alapján —, tehát legkönnyebb velük, általuk jutni el emberi élményekhez, műveltséghez.

Aki elfordul valami értéktől, amikor találkozik vele, az tompa az értékkel szemben; hiába hivatkozik rá, hogy máshol, messzebb található értékektől nem fordul el.

Szeretni kell a más értékeit is. Aki olvas, nem áll meg a magyar irodalom határán, magába szívja a világirodalmat is; aki a népművészetet szereti, más népek művészetét is szívesen látja, dalolja, táncolja — ez a mai fiatalság életében nyilvánvaló. Aki viszont itt is akarja hagyni azt, ami legközelebb van, a saját közösségét, aki bajt lát abban, hogy emberek erős szállal kapcsolódnak a nép, a nemzeti hagyományokhoz, annak nem kell az emberi közösség egyáltalán, az individualista.

Pedagógus nem lehet individualista; pedagógus csak a közösségért élő, közössége feladatait mélyen átérző ember lehet. Pedagógus számára nem lehet közömbös az a műveltség, amit a körülötte élők társadalma alkotott. Csak annak felhasználásával építhet emberi műveltséget; csak azon keresztül juthat el, és vihet magával nemzedékeket a világműveltséghez.

VARGYAS LAJOS

A helyes önnevelés

Leányaink, falújságolvasók, vagy inkább talán már unokáink, hiszen, mi hatvanasok nem vagyunk a közvetlenül előttük járó nemzedék. S maguk, gondolom, inkább a közvetlenül előttük járó nemzedékétől — szüleik kortársaitól — várhatják jogosan az erkölcsi útravalót. A „nemzedékek közti szakadék" nem újkeletű. Mindig volt. Ez felgyorsultan változó korunkban nagyobb mértűnek rémlik, mint az első világháború, vagy akár a második utáni ifjú generáció szemében látszott.

Nemsokára tanítani fognak. Tíz vagy húsz év múlván vajon igaz lesz-e mindaz a tudomány, helyes-e az az erkölcsi magatartás, amit ma legjobb szorgalommal, tanulással, teljes hozzáállással magukévá tettek? Avagy egyre új tanítandó tananyagot kell majd megtanulniuk, hogy taníthassanak? Újat tanulnunk bizonyára holtig kell, hogy taníthassunk. S nevelni? Emberré fejleszteni az emberjelölteket? Én azt hiszem, hogy igazán megnevelni — nagy, nehéz, életreszóló feladat — csak önmagunkat lehet. S erkölcsi magatartásra semmiképpen sem úgy, hogy „jótanuló módján" tegyünk magunkévá — szajkózzunk, mintha csak szólamok volnának — olyan nagy „eszméket", mint: haza, szocialista forradalmiság, közösség, hűség. Módosulhatnak, el is kophatnak az „eszmék". Élni kell, nem szavalni. A hazában s a hazáért. Az én hazám — vágyaimban és munkásságomban — túlterjed változhatatlan földrajzi határainkon: az egész, öt világrészben szétszóródott magyar anyanyelvi közösségben szeretném fellelni, táplálni, szeretni azt. A szeretethez megismerés vezet.

Csak transcendenciákra hajló emberek számára érvényes igazság, mit Pál apostol írt: „A hit a nem látott és nem hallott dolgokról való meggyőződés." Bizonyítható tényekről, megvalósulóban levő eszmékről meggyőződést szereznünk csak tapasztalati úton lehet. Ha megéljük, élményünkké válnak azok. Lenin bízott az empiriából kialakulható meggyőződésben. Mert szűkre szabott életünkben eleget magunk nem tapasztalhatunk, van szükségünk — meggyőzetésre is. Magam a rámtukmált „eszméket", hittételt vagy politikai dogmát sohasem fogadtam el mérlegelés, gondolkodás, teljesen megérteni akarás nélkül. S mint írónak, azt hiszem, ábrázolt jellemzéseimben eléggé sok — az ítélkezés nélküli bírálat.

Ifjúkori magánéletemben meglehetősen sokat kritizáltam a körülöttem észlelt jelenségeket, emberek magatartását. Serdülőkoromban szoktam volt szidni az embertársaimat, el-elpanaszoltam, hogy milyen „rosszak" ők, a mások. Apám hallgatta egy ideig társaimról, néha testvéreimről zengő panaszomat, aztán csöndes perceiben mély kék szeme lassan haragos zöldre változott és azt mondta: Olyan rossz Ő? Te légy jobb. — Igen, azzal az energiával, amivel másokat csepülnék, inkább magamon kellene javítanom egy fikarcnyit. Azt hiszem, hogy a mások cselekedeteiben fellelhető hibákat is a magam velük-rokon ténykedéséből kell előbb kigyomlálnom. Elhiszik-e kedves leendő pedagógusok, hogy ez lehetne a helyes önnevelés?

IGNÁCZ RÓZSA

Üzenet a praxisról 10 pontban

1. Légy önmagad — ez nem úgy értendő, hogy légy önmagadé. Kettős hűséget jelent. A másik hűség a nemzet, a társadalom vonzása és lángja.

2. Senki sem filozófálhat a saját filozófiai szintje fölött. A filozófia persze gondolkodást, akaratot és cselekvést is jelent. De hol vagyunk még attól, hogy az emberek a saját lehetséges szintjükön gondolkodjanak és éljenek!

3. A bölcsesség közvetlen átadása tulajdonképp lehetetlen. Így a pedagógushivatás a képtelenség képessége.

4. A szeretet meg az erő ugyancsak egy kerékben jár — mintha a pedagógusoknak üzenné Polyák Ferenc pusztai faragó.

5. Ismerd meg . . . a korán szenvedőt — Ez Gárdonyi Géza üzenete.

6. A megismerés ösztönzője az érdeklődés, a cselekvő érdeklődés pedig a szeretet remeklése.

7. A tanítás nem uralkodás és nem alázat, hanem mind a kettő egyszerre.

8. Igaz és bölcs elveket hitelesíthet a tanító személyisége, és fordítva: igaz és bölcs elveket gyűlöletessé tehet a tanító személyisége. A gyerek érzelmi lény — és a személyiség varázsát nem nélkülözheti.

9. Bármely okos axióma csupán közhely egészen addig, míg meg nem valósítják.

10. A nevelés: emberalakítás vagy emberré alakítás. Ilyen értelemben a pedagógiát habozás nélkül a művészetek közé sorolhatjuk.

SOMOGYI TÓTH SÁNDOR